

Anna Andrzejewska, Anika Chojnacka, Patrycja Purgal*

**ZMIANY NA ROSYJSKIM RYNKU CUKRU W KONTEKŚCIE WAHAŃ
CEN CUKRU W LATACH 1999–2007**

Wstęp

Rosja jest jednym z największych importerów cukru na świecie, ma znaczący udział w globalnym handlu, a przez to wpływ na kształtowanie się światowych cen cukru. W ostatnich latach rosyjski sektor doświadczył wielu zmian, które nie pozostają bez znaczenia dla jego przyszłego rozwoju. Gospodarka rosyjska uległa ogromnej przemianie od chwili finansowego kryzysu z 1998 roku, a wzrost ostatnich lat zwiększył stabilizację ekonomiczną oraz popyt wewnętrzny, stymulując również rozwój sektora cukrowniczego.

Przedmiotem niniejszego opracowania jest próba analizy sytuacji na rosyjskim rynku cukru w latach 1999–2006 w kontekście zmian cen, uwzględniająca przemiany, które zaszły również w 2007 r. Badania w obszarze bezpośrednio powiązanim z rolnictwem obejmują, w porównaniu do innych gałęzi gospodarki, stosunkowo mniej wskaźników, wśród których najważniejszą rolę odgrywają ceny, będące swoistym „równoważnikiem” rynku.

Niniejsze opracowanie przedstawia współzależności między poszczególnymi grupami uczestników rosyjskiego rynku cukru, które ujawniają się w dynamice cenowej. Opracowanie składa się z dwóch części. Pierwsza charakteryzuje rosyjską branżę cukrowniczą i przedstawia zależności, które oddziałują na zmiany cen. Ze względu na bezpośredni związek z cyklem produkcji roślinnej (uprawa buraka cukrowego), profil sektora został ujęty w okresach rocznych. Analiza rolnictwa wymaga bowiem uwzględnienia wielu cech specyficznych, które obce są innym gałęziom gospodarki narodowej – między innymi takich jak własnie cykle produkcyjne, wpływ różnego rodzaju czynników zakłócających, czy też ingerencja państwa¹. Dynamika cenowa natomiast, która

* Anna Andrzejewska i Anika Chojnacka przygotowują rozprawę doktorską w Katedrze Socjologii i Filozofii pod kierunkiem prof. dra hab. Henryka Januszka, natomiast Patry-

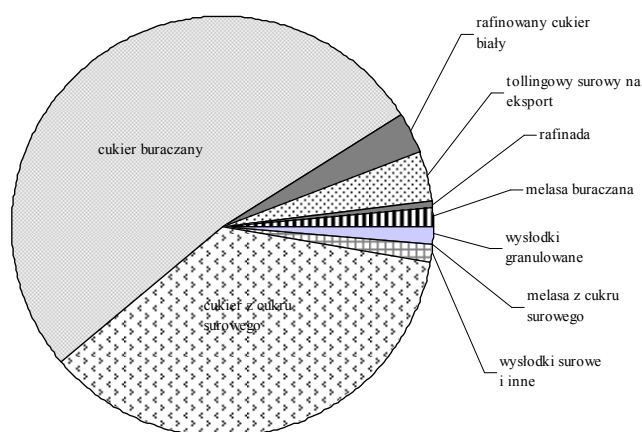
stanowi przedmiot badań w drugiej części opracowania, obejmuje zagregowane wskaźniki miesięczne, które powstały na podstawie dziennych notowań.

W pracy zostały wykorzystane dane z Rosyjskiego Instytutu Konjunktury Rynku Rolnego w Moskwie oraz rosyjskich statystyk publicznych, jak również materiały publikowane przez Ministerstwo Rolnictwa Federacji Rosyjskiej oraz różnego rodzaju publikacje branżowe.

1. Profil rosyjskiej branży cukrowniczej

Przemysł cukrowniczy w Rosji skupia się głównie na obszarze uprawy buraków, czyli w Centralno - Czarnozemnym Rejonie oraz w Krajach Stawropolskim i Krasnodarskim.

Wykres 1. Struktura i rodzaje produkcji w rosyjskiej branży cukrowniczej w 2007 r.

Tolling [толлинг] – przerób surowca na podstawie kontraktu, w którym prace realizuje się z materiałów zleciodawcy

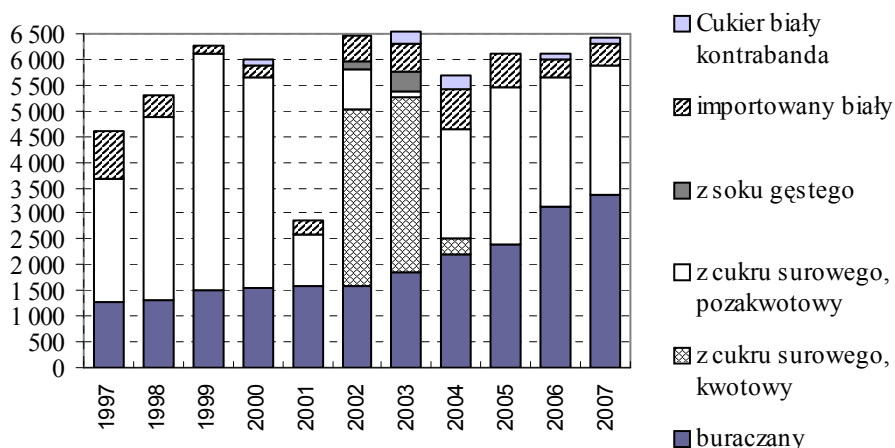
Źródło: Е. Иванов, *Рынок сахара, мелассы (патоки) и свекловичного жома*, Институт конъюнктуры аграрного рынка (ИКАР).

cja Purgał w Katedrze Edukacji i Rozwoju Kadr pod kierunkiem prof. dr hab. Aldony Andrzejczak.

¹ Por. M. Lubiński, *Analiza konjunktury i badanie rynków*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2002, s. 15.

Instytut Koniunktury Rynku Rolnego (IKAR)² podaje, iż w Federacji Rosyjskiej w 2006 pracowało 81 z 96 funkcjonujących cukrowni, z czego 17 zakładów wyprodukowało więcej niż 45 tys. ton cukru buraczanego. Istniejące w Rosji moce produkcyjne pozwalają na przerób do 32 mln ton buraków cukrowych i produkcję do 4,1 mln ton cukru. Linie do przerobu cukru surowego posiadają aż 74 zakłady, co potencjalnie daje możliwość przerobu do 8,8 mln ton cukru surowego i produkcję do 8,5 mln ton cukru białego. Poza podstawowym przerobem buraków, czy cukru surowego, cukrownie wytwarzają również produkty uboczne, takie jak wysłodki i melasę. Strukturę i rodzaje produkcji w rosyjskiej branży cukrowniczej w 2007 r. przedstawia wykres 1. Samą wartość produkcji przemysłu cukrowniczego w tym roku ocenia się na 4,2 mld \$. Dokładne zmiany w wielkości podaży cukru na rosyjskim rynku w latach 1997–2007 obrazuje wykres 2.

Wykres 2. Wielkość podaży cukru (tys. ton) i jego pochodzenie na rosyjskim rynku w latach 1997- 2007

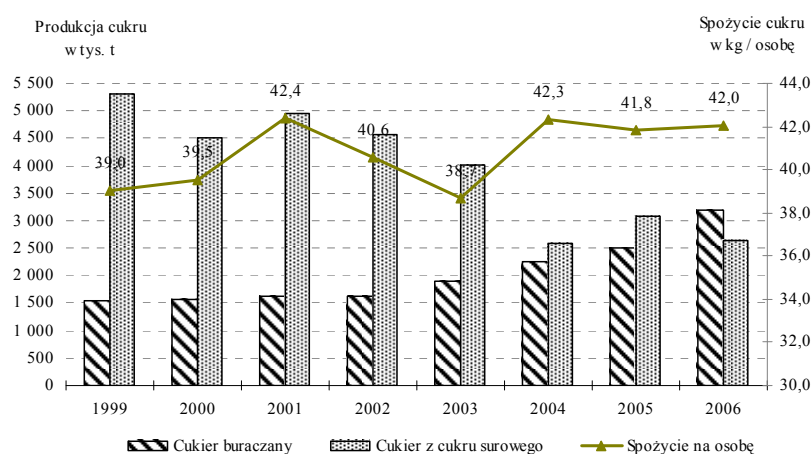

Źródło: opracowanie na podstawie Е. Иванов, *Рынок сахара, мелассы (патоки) и свекловичного жома*, Институт конъюнктуры аграрного рынка (ИКАР).

² Институт конъюнктуры аграрного рынка – ИКАР, www.ikar.ru.

W strukturze podaży w badanym okresie dominuje cukier buraczany oraz cukier z cukru surowego. Stosunkowo niewielki procent stanowi importowany gotowy produkt. Jest to wynik wprowadzanego od 1997 roku systemu ochrony wewnętrznego rynku, który wcześniej praktycznie nie funkcjonował. Od tego czasu rosyjska produkcja cukru białego zależy przede wszystkim od podaży krajowego surowca, czyli buraków cukrowych oraz od importu cukru surowego.

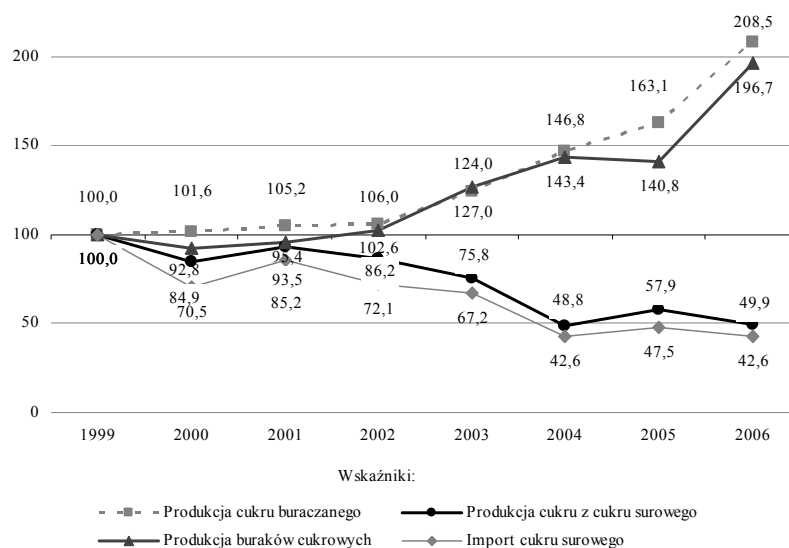
Wykres 3. Produkcja i spożycie cukru w Rosji w latach 1999–2006

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Federalnej Służby Statystyki oraz IKAR.

Od początku badanego okresu, tj. od 1999 roku, w miarę ewolucji systemu ochrony wewnętrznego rynku, dynamicznie rosła produkcja cukru buraczanego (wykres 3). Wzrost zainteresowania producentów krajowym surowcem wywołał zwiększenie powierzchni upraw oraz produkcji buraka cukrowego. W latach 1999-2006 zarówno produkcja buraków cukrowych, jak i samego cukru buraczanego uległy podwojeniu. Jednocześnie zmalał przerób cukru surowego, a import tego surowca spadł w badanym okresie o ponad 50%. Relacje między podażą surowców oraz produkcją dwóch rodzajów cukru białego w Rosji obrazuje wykres 3.

Wykres 4. Zmiany w produkcji cukru białego oraz w dostawie surowców do produkcji cukru białego w Rosji w latach 2000–2006 w stosunku do roku 1999

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Federalnej Służby Statystyki

Jak już wspomniano wcześniej, sytuacja na rosyjskim rynku cukru w znacznej mierze kształtowana jest przez politykę państwa za pomocą odpowiedniego systemu ochrony celnej. Rosja importuje cukier surowy głównie z Brazylii (ponad 80% dostaw), Kuby, Salwadoru, Tajlandii oraz Argentyny i praktycznie nie importuje gotowego produktu. Funkcjonujący obecnie tzw. reżim cukrowy w Rosji, wyglądał zupełnie inaczej na początku badanego okresu, tj. w roku 1999.

Na początku lat 90-tych przemysł cukrowniczy w Rosji był traktowany przez władze, podobnie jak inne strategiczne branże przemysłu, tzn. jako „swoisty rodzaj pola minowego do testowania różnych rozwiązań”³. Okres prywatyzacji był więc o tyle trudniejszy dla rosyjskiej branży cukrowniczej, iż odbywał się w warunkach „dzikich” przemian gospodarczych oraz niestabilności polityki państwa wobec omawianego sektora⁴. Producenci restrukturyzowali swoje zakłady w warunkach ol-

³ Por. I.F. Bugaenko, *Principles of sugar production*, MSK, Moskwa 2004, s. 51-57.

⁴ Przykładem takich działań może być Rosyjsko-Kubański Protokół ustanawiający stałą barterową wymianę ropy za cukier, bądź też uchwalenie 1% stawki celnej na import

brzymiego importu cukru z Ukrainy, który, mimo symbolicznej ochrony wewnętrznego rynku i minimalnych stawek celnych, i tak w większości omijał legalną drogę. Sytuacja ta zaczęła się zmieniać dopiero po 1997 roku, kiedy pojawiły się pierwsze rozwiązania chroniące rynek wewnętrzny w postaci podwyższonych stawek celnych, a później również licencjonowania importu białego cukru oraz dodatkowe, sezonowe stawki celne.

Tabela 1. System ochrony celnej na rosyjskim rynku cukru w latach 2001-2003

Zmienna		2001	2002	2003
Cukier surowy				
Cło przywozowe	Stawka celna ad valorem	30%	40%	-
	Stała stawka celna	90 euro	120 euro	200 euro
Cło preferencyjne (w obrębie kontyngentu)	Stawka celna ad valorem	5%	5%	-
	Stała stawka celna	-	15 euro	95 euro
Sezonowe cło przywozowe	Okres trwania	od 6 VI	od 1 VI	od 1 VI
	Stawka celna ad valorem	40%	40%	-
	Stała stawka celna	120 euro	150 euro	230 euro
Wielkość kontyngentu (tys. ton)	Całkowita	3,65	3,65	3,95
	I kwartał	1,15	3,35	3,95
	II kwartał	1,5	-	-
	III kwartał	0,6	-	-
	IV kwartał	0,4	0,3	-
Przetarg	Podział kontyngentu (partia)	25 000	25 000	25 000
	Liczba partii	146	146	158
	Cena początkowa partii, w tys. euro	75	1000	700
Cukier biały				
Podstawowe cło przywozowe	Stawka celna ad valorem	30%	40%	-
	Stała stawka celna	120 euro	140 euro	240 euro
Sezonowe cło przywozowe	Okres trwania	od 6 VI	od 1 VI	od 1 VI
	Stawka celna ad valorem	45%	50%	-
	Stała stawka celna	160 euro	180 euro	270 euro

Źródło: I.F. Bugaenko, *Principles of sugar production*, MSK, Moskwa 2004, s. 56.

cukru surowego oraz 10% stawki na import cukru białego – co obecnie wydaje się być działaniem niewiarygodnym.

W latach 2001–2003 obowiązywał w Rosji system kontyngentów na import cukru surowego, połączony z licencjonowaniem, stałymi stawkami celnymi, stawkami *ad valorem* oraz stawkami sezonowymi, który bliżej przedstawia tabela 1.

W 2004 rosyjski rząd zrezygnował jednak z systemu kontyngentów i wprowadził tzw. zmienną taryfę importową⁵. Cło na import cukru surowego zależy od cen na światowym rynku cukru, a dokładnie na Nowojorskiej Giełdzie Towarowej (*the New York Board of Trade*)⁶. Stawka celna ustalana jest przez Służby Celne Federacji Rosyjskiej na podstawie średniej miesięcznej (od 2005 roku 3-miesięcznej) ceny cukru surowego notowanej na Giełdzie w Nowym Jorku, której monitoring prowadzi Ministerstwo Rozwoju Gospodarki i Handlu. W ten sposób starano się złagodzić wpływ wahań cen na światowym rynku na krajowy rynek cukru – im wyższa cena na światowym rynku, tym niższe cło, i odwrotnie. Dokładny schemat tego mechanizmu przedstawia wykres 5.

Od grudnia 2004 roku do września 2005 cło przywozowe na cukier surowy wynosiło 164 dolary za tonę, a od października 2005 roku zostało zredukowane do 140 dolarów za tonę. Cło przywozowe na cukier biały wynosi obecnie 340 dolarów za tonę.

W stosunku do cukru pochodzącego z Białorusi, z którą Rosja ma umowę o wolnym handlu, od lutego 2006 do marca 2007 roku władze rosyjskie wprowadziły jeden punkt kontroli celnej, który znajdował się w Moskwie; od kwietnia 2007 roku funkcjonuje ograniczenie w dostawie cukru białego na teren Rosji w wysokości 180 tys. ton w 2007 roku oraz 100 tys. ton w 2008 roku. Natomiast sytuacja ze „śpiącym gigantem” - Ukrainą pozostaje nadal nieuregulowana⁷. Zgodnie z regulacjami WNP

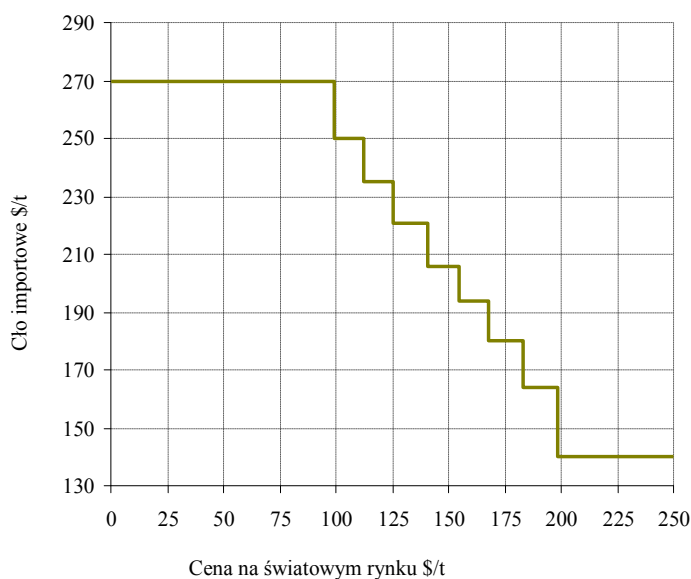
⁵ Постановление №720 от 29.11.03 "О тарифном регулировании импорта сахара-сырца и сахара белого в 2004 году"

⁶ New York Board of Trade, www.nybotlive.com

⁷ W latach 80-tych poprzedniego stulecia Ukraina była jednym z czołowych producentów i eksporterów cukru. Roczna produkcja buraków cukrowych mieściła się w granicach 42-48 mln ton na obszarze ponad 1,6 mln ha, a produkcja cukru białego wynosiła średnio 5,0-5,2 mln ton. Biorąc pod uwagę fakt, iż zapotrzebowanie krajowe wynosiło średnio 2 mln ton, pozostałą produkcję przeznaczano na eksport, głównie do Rosji, na Białoruś i do Centralnej Azji. W tym czasie na terytorium Ukrainy funkcjonowały 192 cukrownie, których zdolności produkcyjne umożliwiały produkcję 6 mln ton cukru buraczanego oraz 2 mln ton cukru z importowanego surowca trzcinowego. Obecnie produkcja cukru na Ukrainie drastycznie spadła, a przemysł cukrowniczy wymaga gruntownej restrukturyzacji, co nie zmienia faktu, iż kraj ten posiada ogromny potencjał, który przy sprzyjających warunkach mógłby zostać wykorzystany.

od stycznia 2009 roku import białego cukru buraczanego nie będzie ograniczony cłem.

Wykres 5. Schemat pobierania cła na import cukru surowego obowiązującego w Rosji od 2004 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rządowego Dekretu nr 720 z 29 XI 2003 oraz *Russian Sugar Business. 2004-2005 Guide*, MSK, Moskwa 2004.

Bezpośrednie konsekwencje wprowadzonych przez władze rozwiązań systemowych oraz zmiany sytuacji zarówno producentów, jak i konsumentów, uwidaczniają się na rynku przede wszystkim w ruchu cen. Zjawisko zmian cen cukru jest przedmiotem analizy w kolejnej części opracowania.

2. Wahania cen cukru w latach 1999–2007

Historycznie ujmując kształtowanie cen cukru na rosyjskim rynku w znacznej mierze uzależnione było od oferty cukrowni z tzw. „zagłębia cukrowniczego”, jakim jest rejon Krasnodaru. Właściwie poza rejonem Kubania, który wydaje się być wyjątkiem, ceny cukru we wszystkich regionach kraju zazwyczaj równały się cenom z Krasnodaru, odpowied-

nio skorygowanymi o koszty transportu. Jednakże sytuacja cenowa cukru w ostatnich latach w Rosji stała się dużo bardziej skomplikowana niż proste kalkulacje, co oczywiście nie zmienia faktu, iż to właśnie producenci z Krasnodaru jako pierwsi reagują i dyktują ceny na wewnętrznym rynku.

Pomijając jednak tradycyjną rolę Krasnodaru, jako zagłębia cukrowniczego, rosyjski rynek podlega zasadom wolnej gry, co oznacza, iż ceny cukru są przede wszystkim wyrazem oddziaływania czynników podażowych i popytowych. Ostatecznie ukształtowana cena odzwierciedla rzeczywistą sytuację na rynku i jest swoistym wskaźnikiem koniunktury.

Najbardziej popularnymi i wiarygodnymi źródłami informacji o cenach cukru w Rosji, poza Urzędem Statystycznym, są:

- Związek Producentów Cukru *Rossahar*,
- komercyjny Portal *Sugarinfo.ru*, tworzony przez prywatną firmę *New Informational Technologies Ltd.*,
- Instytut Koniunktury Rynku Rolnego *IKAR* w projekcie monitoringu cen o nazwie *ISCO-I Sugar Monitoring*.

Ze względu na kryterium czasowe, w niniejszym opracowaniu zastosowano dane Instytutu *IKAR*, który posiada najszerszą bazę archiwalną o notowaniach cen cukru. Monitoring cen prowadzony jest w formie wskaźników, które m.in. uwzględniają różnice regionalne oraz dysproporcje w kosztach transportu. Do analizy dynamiki zmian cen *IKAR* stosuje cztery podstawowe wskaźniki:

- wskaźnik regionalny **RI** (*Regional Index*),
- wskaźnik centralny **CI** (*Central Index*), oraz
- wskaźnik przemysłowy **II** (*Industrial Index*).
- zagregowany wskaźnik – średnia (*Arithmetical average*).

Wskaźniki te są kalkulowane każdego dnia roboczego do godziny 16:00 czasu moskiewskiego dla partii 10 ton.

Wskaźnik regionalny RI stanowi średnią cen z 30 najbardziej znaczących regionów konsumpcyjnych cukru białego⁸, z wyłączeniem Moskwy i Petersburga. Z powodu dużych odległości między regionami,

⁸ Regiony konsumpcyjne: Arkhangelsk, Vladimir, Volgograd, Vologda, Yekaterinburg, Ivanovo, Izhevsk, Irkutsk, Yoshkar-Ola, Kemerovo, Kirov, Kostroma, Krasnoyarsk, Murmansk, Novokuznetsk, Novosibirsk, Omsk, Orenburg, Perm', Rostov-na-Donu, Samara, Tver', Tomsk, Khabarovsk, Cheboksari, Chelyabinsk, Cherepovets, Chita, Yurev-Polskiy, Yaroslavl'

cena jest skorygowana o taryfę kolejową (koszty transportu kolejowego z regionu do Moskwy; Moskwa jest wybrana jako punkt centralny) oraz liczbę mieszkańców (im większy region, tym wyższe spożycie cukru). Wskaźnik regionalny RI wyliczany jest na podstawie poniższej formuły:

$$RI = \sum_1^n \left[\left(P_i - \frac{T_i}{1000} \right) \frac{D_i}{\sum_1^n D} \right] \frac{1000}{NR},$$

gdzie:

- P_i - cena cukru w badanym mieście (rub / kg),
- T_i - taryfa transportowa (koszty) z badanego miasta do Moskwy (rub / t),
- D_i - liczba mieszkańców badanego miasta,
- R - kurs wymiany rubel - dolar amerykański wg Banku Centralnego FR,
- N - liczba badanych regionów.

W związku z tym, iż rynki dwóch największych ośrodków gospodarczych w Rosji, tj. Moskwy i Sankt Petersburga znacząco różnią się od pozostałych regionów kraju, ceny cukru dla tych metropolii monitoruje się osobno, w postaci **wskaźnika centralnego CI**, który stanowi średnią arytmetyczną cen z tych dwóch miast.

Natomiast **wskaźnik przemysłowy II** stanowi średnią z 16 najważniejszych regionów produkujących cukier biały⁹ z największym wpływem Krasnodaru i wyliczany jest na podstawie formuły:

$$II = \sum_1^n \left(P_i \times \frac{S_i}{\sum_1^n S} \right) \frac{1000}{NR},$$

⁹ Regiony produkcyjne: Barnaul, Belgorod, Bryansk, Voronezh, Kazan', Krasnodar, Lipetsk, Nizhniy Novgorod, Orel', Penza, Ryazan', Saratov, Tambov, Tula, Ulyabinsk, Ufa.

gdzie:

P_i - cena cukru w badanym miescie (rub / kg)

S_i - roczna wolumen produkcji w regionie

R - kurs wymiany rubel - dolar amerykański wg Banku Centralnego Federacji Rosyjskiej,

N - liczba badanych regionów.

Dynamikę wskaźników skonstruowanych według powyższych reguł obrazuje wykres 6. Do ostatecznej analizy cen przyjęto średnią arytmetyczną wskaźników: centralnego, regionalnego i przemysłowego, której przebieg w badanym okresie został ujęty na wykresie 7.

Tabela 2. Średnie miesięczne oraz roczne ceny cukru w Rosji, wg notowań z projektu *ISCO – I Sugar Monitoring* Instytutu IKAR w okresie 04.1999–08.2007, \$/t

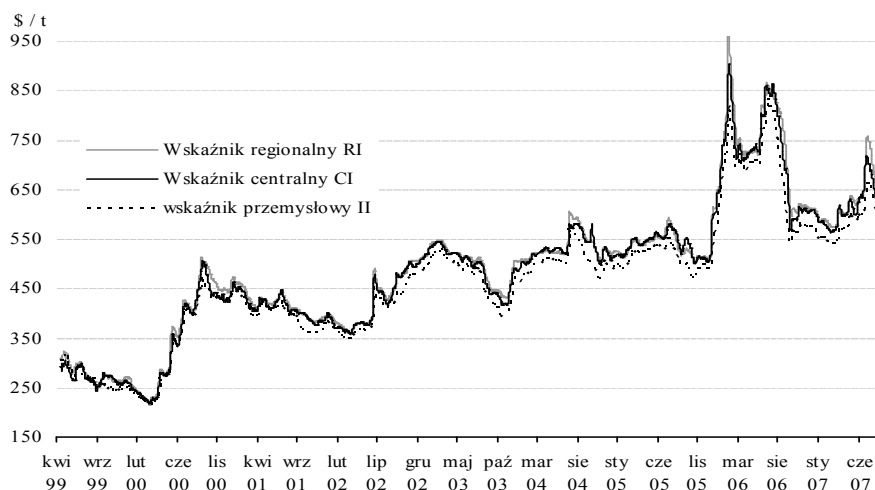
Lata	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Styczeń	-	258	460	400	523	513	529	671	611
Luty	-	241	465	386	546	522	541	818	600
Marzec	-	223	445	375	548	532	560	815	589
Kwiecień	311	243	419	371	530	537	556	746	608
Maj	312	284	433	387	525	536	566	739	628
Czerwiec	294	343	425	387	520	531	567	764	637
Lipiec	291	384	436	453	513	593	586	854	681
Sierpień	273	416	428	441	506	586	556	845	710
Wrzesień	265	449	414	446	460	554	537	763	-
Październik	272	495	400	479	446	531	522	631	-
Listopad	264	462	389	501	435	531	525	622	-
Grudzień	268	449	389	510	493	532	551	624	-
Średnia roczna	283*	354	425	428	504	541	550	741	-

* Instytut IKAR rozpoczął projekt monitoringu cen *ISCO-I* w kwietniu 1999, średnia dla roku 1999 nie jest więc średnią roczną, lecz średnią z 9 miesięcy.

Źródło: opracowanie własne na podstawie dziennych notowań wskaźników dynamiki cen z projektu *ISCO – I Sugar Monitoring* Instytutu IKAR

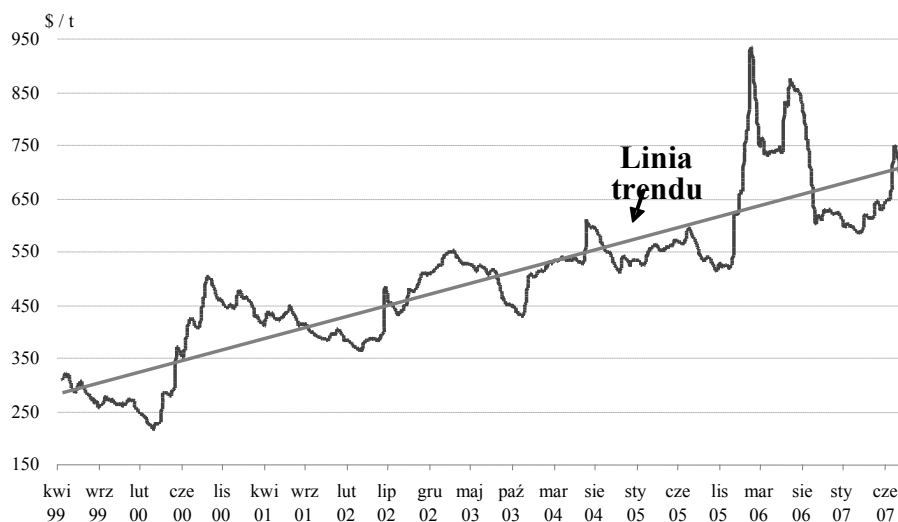
Dla dokładniejszej prezentacji wykres oraz trend zostały wyznaczone na podstawie notowań dziennych. Natomiast analiza zmian cen została dokonana na podstawie zagregowanych średnich miesięcznych, które zawarto w tabeli 2.

Wykres 6. Dynamika wskaźników cenowych Instytutu IKAR na cukier w okresie 04. 1999–09. 2007, \$/t

Źródło: opracowanie własne na podstawie dziennych notowań wskaźników dynamiki cen z projektu *ISCO – I Sugar Monitoring* Instytutu IKAR, www.isco-i.ru.

Wykres 7. Dynamika cen cukru na podstawie średniej wskaźników cenowych Instytutu IKAR w okresie 04.1999–08.2007, \$/t

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dziennych notowań wskaźników dynamiki cen z projektu *ISCO – I Sugar Monitoring* Instytutu IKAR, www.isco-i.ru.

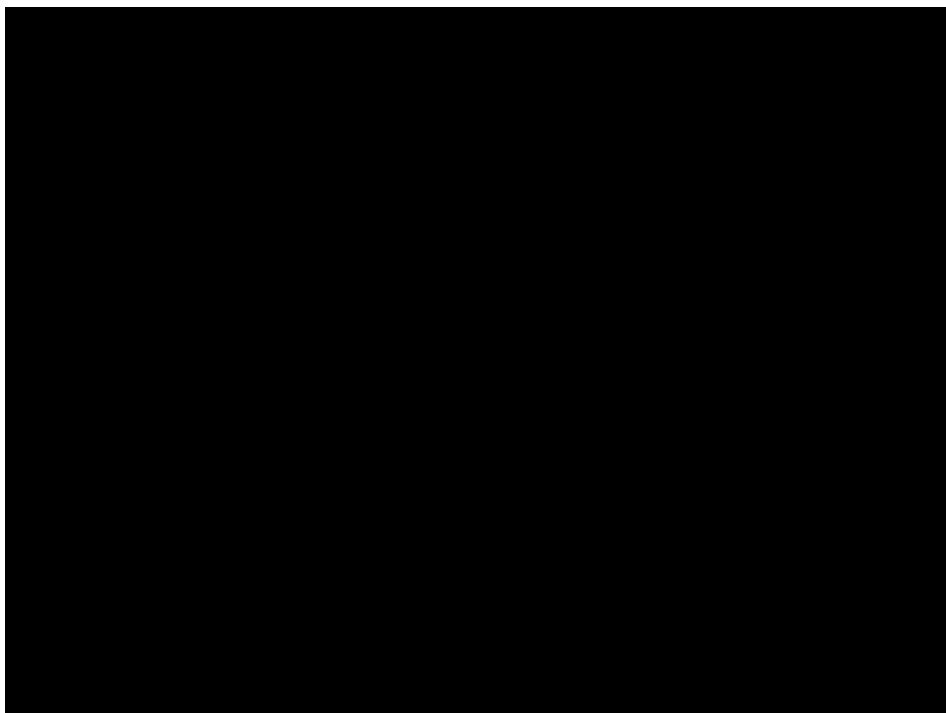
Od początku badanego okresu, tj. od kwietnia 1999 roku można zaobserwować wyraźną tendencję wzrostową poziomu cen na rosyjskim rynku. Średnia cena cukru za 9 miesięcy 1999 roku wynosiła 283 dolary za tonę, podczas gdy w 2000 roku wynosiła ona już 354 dolary za tonę. W 2001 roku średnia cena cukru wzrosła o 20,1% w stosunku do roku poprzedniego. W 2002 roku średnia cena cukru była nieznacznie wyższa niż w roku poprzednim i wynosiła 428 dolarów. W 2003 roku tendencje wzrostowe nabrały tempa – średni poziom cen był o 17,7% wyższy niż w roku poprzednim i aż o 77,8% wyższy niż poziom cen z 1999 roku.

W 2004 roku średni poziom cen wzrósł o 7,5% a w 2005 o 1,5% w stosunku do roku poprzedniego. Najbardziej dynamiczny wzrost cen odnotowano w 2006 roku, kiedy średnia cena cukru była o 34,8% wyższa od średniego poziomu cen w roku 2005 i była ponad 2,5-krotnie wyższa niż średnia cena z początku badanego okresu, tj. z 9 miesięcy 1999 roku. Tendencje wzrostowe poziomu cen na rosyjskim rynku obrazuje wyznaczona linia trendu na wykresie 6.

Produkcja i spożycie cukru w Rosji odznaczają się sezonowością. Cukier buraczany produkuje się w kampanii wrześniowo-listopadowej, cukier surowy w marcowo-czerwcowej. Szczyt spożycia zazwyczaj przypada na lipiec, a jego najniższy poziom na początek roku. Prawidłowości te kształtują dynamiczne zmiany cen. Jako że Rosja jest jednym z największych importerów cukru surowego i w znacznej mierze polega na importowanym surowcu, wewnętrzne ceny cukru w dużej części zależą od sytuacji na globalnym rynku i odpowiadają dynamice cen cukru surowego na światowych rynkach. Niemniej jednak, w sezonie kampanii cukru buraczanego (wrzesień – listopad), to sytuacja na wewnętrznym rynku buraków cukrowych jest największą determinantą cen cukru.

Wykres 7 ujawnia, jak bardzo wahania cen na wewnętrznym rynku odpowiadają sytuacji na światowym rynku cukru. Jednak równie istotna dla ruchu cen pozostaje tendencja rodzimych producentów do uniezależnienia swojej produkcji od importowanego surowca na korzyść buraka cukrowego, którego produkcja w badanym okresie wzrosła niemal dwukrotnie. O ile jeszcze w 1999 roku cukier buraczany stanowił zaledwie 25% ogółu dostarczanego na rynek cukru, to w 2006 roku jego produkcja przekroczyła dostawy cukru z importowanego cukru surowego (por. wykresy 3 i 4).

Wykres 8. Ceny na rosyjskim oraz światowych rynkach w latach 1999–2007

Zródło: opracowanie własne na podstawie notowań ISCO-I, New York Board of Trade (NYBOT), London International Financial Futures and Options Exchange (LIFFE).

W kształtowaniu się cen cukru na rosyjskim rynku niemniejse znaczenie mają różnego rodzaju zjawiska przypadkowe, nieprzewidywalne, które dotyczą badany sektor, np. nagłe zwroty w polityce celnej (choćby wprowadzenie w lutym 2006 roku jednego punktu odprawy celnej dla importowanego cukru z Białorusi, co miało wspomóc zahamowanie wzrostu cen na wewnętrznym rynku). Niski poziom cen z początku badanego okresu jest wyraźnie skorelowany nie tylko z sytuacją na światowym rynku, lecz również ujawnia brak kompleksowych rozwiązań w zakresie ochrony rynku w tym czasie. W miarę zwiększania poziomu ochrony celnej, zmniejszały się dostawy szczególnie taniego cukru z ościennych republik, który i tak, ze względu na „nieszczelne” granice napływał do Rosji szerokim strumieniem, wywołując okresowe wahania cen.

Od momentu wprowadzenia kontyngentów importowych, ogólny poziom cen wzrósł o 24,9% w 2000 roku, a w 2001 o 20,1% w stosunku do lat poprzednich. Korzyści z wprowadzenia kontyngentów nie były więc tak odczuwalne, bo mimo ich wprowadzenia dalej odnotowano import poza kontyngentem. W latach 2002-2004 import cukru surowego zmniejszył się, a ogólny spadek produkcji wywołał szeroki wzrost poziomu cen. Produkcja cukru z importowanego cukru surowego w 2002 roku wynosiła ponad 4,5 mln ton przy średniej cenie 428 dolarów za tonę. Po dwóch kolejnych latach, razem z tendencją zniżkową w imporcie cukru surowego, średnia cena przekraczała już 540 dolarów za tonę, a władze zdecydowały się na rezygnację z kontyngentów importowych i wprowadzenie, omówionego już w poprzedniej części, systemu „płynnego cła”.

W styczniu 2004 roku średni poziom cen był o 1,9% niższy w porównaniu z analogicznym miesiącem roku poprzedzającego, a tendencja wzrostowa utrzymywała się aż do kwietnia. Najwyższe ceny odnotowano w lipcu oraz sierpniu, co odpowiadało sezonowemu wzrostowi zapotrzebowania zarówno ze strony gospodarstw domowych, jak i zakładów przetwórczych. Dynamika zmian cen w zasadzie odpowiadała ruchowi światowych cen na cukier surowy, jednak w okresie intensywnego przerobu buraka cukrowego i znacznego zwiększenia podaży cukru buraczanego, a także napływu importowanego białego cukru z krajów WNP, ceny cukru spadały, wtedy gdy ceny na światowym rynku kontynuowały wzrost. Pomimo wahań, ceny cukru białego w grudniu przewyższały ceny styczniowe o 3,6%.

Na początku 2005 roku, ze względu na większą niż w poprzednim roku produkcję cukru buraczanego, krajowe ceny nieznacznie spadły, lecz i tak były wyższe o 3,1%, niż w styczniu 2004 roku. Dodatkowo do bezcłowego reżimu handlu cukrem, poza Białorusią, Kazachstanem, Tadżykistanem i Kirgizją, przyłączyły się Armenia, Mołdawia i Azerbejdżan. Mimo to, tendencje wzrostowe cen, z niewielkim załamaniem w kwietniu, utrzymywały się aż do lipca, co wyraźnie odpowiadało światowym tendencjom, po czym zaczęły wyraźnie spadać. W tym okresie najpierw światowe ceny na cukier surowy, a potem również na cukier biały zaczęły wyraźnie wzrastać. Spowodowane to było głównie spadkiem produkcji w takich krajach, jak: Pakistan, Indie i Tajlandia, jak również zmniejszeniem dostaw cukru surowego przez najważniejszego światowego dostawcę – Brazylię, która zdecydowała się przeznaczyć ten surowiec na pro-

dukcję alkoholu etylowego. W tym okresie ceny cukru były średnio o 5-6% wyższe niż w pierwszym półroczu 2004 roku.

Z drugiej strony rentowność produkcji buraka cukrowego w 2004 roku zwiększyła się, co przy sprzyjających warunkach w 2005 roku wywołało wzrost produkcji tego surowca, i odpowiednio wzrost produkcji cukru buraczanego. Efektem był spadek poziomu cen, które w okresie od lipca do listopada były niższe, niż w analogicznych miesiącach poprzedniego roku. Natomiast średnia cena w grudniu 2005 była o 3,6% wyższa niż w grudniu 2004 roku i o 4,1% wyższa niż w styczniu tego samego roku. Pomimo więc znacznego wzrostu cen cukru na światowych rynkach w 2005 roku, sytuacja cenowa na wewnętrznym rynku została ustabilizowana częściowo dzięki funkcjonującemu systemowi „płynnego cła” na cukier surowy, powiększeniu produkcji cukru z krajowych buraków oraz importowi taniego produktu z krajów WNP.

Na początku 2006 roku cenowa sytuacja na światowym rynku cukru kształtowana była obawami kontrahentów przed dalszym obniżeniem dostaw cukru surowego przez Brazylię, Kubę i Kolumbię oraz wzrost popytu ze strony Chin i Pakistanu. Fakty te wpłynęły na dalszy wzrost cen cukru surowego na światowym rynku, który dodatkowo odczuł również wzrost cen ropy naftowej oraz różne giełdowe spekulacje. Na koniec pierwszego kwartału, w związku z korektą prognozy zbiorów trzciny cukrowej w Brazylii i szansą na zwiększenie możliwości eksportowych przez ten kraj, giełdowe ceny zaczęły spadać aż do września. Mimo to średni poziom cen cukru surowego na giełdzie w Nowym Jorku w 2006 roku był prawie 1,5 razy wyższy niż w roku poprzednim. Sytuacja na światowym rynku nie pozostała bez wpływu na rosyjski rynek cukru, który bardzo odczuł wzrost cen importowanego surowca i jednocześnie podtrzymał tendencję krajowych producentów do zwiększania przerobu cukru z buraków cukrowych. Średnia cena cukru białego była o prawie 35% wyższa niż w 2005 roku i ponad 2,6 krotnie wyższa niż średnia 9-miesięczna z początku badanego okresu, tj. z 1999 roku. Był to jednocześnie pierwszy rok w badanym okresie, w którym udział cukru buraczanego w krajowych dostawach cukru białego był wyższy niż udział cukru z przerobu cukru surowego (zob. wykres 2).

W 2007 r., który w zasadzie nie jest już objęty analizą, lecz został uwzględniony dla pełniejszej oceny tendencji cenowych utrzymujących się na rosyjskim rynku cukru, poziom cen wyraźnie spadł w porównaniu do rekordowego roku 2006. W styczniu średnia cena cukru białego

w Rosji była niższa o 0,9%, a w sierpniu o 15,9% w stosunku do analogicznych miesięcy z poprzedniego roku.

Podsumowanie

Kształtowanie się cen na rosyjskim rynku cukru jest wynikiem wzajemnego oddziaływania wielu czynników. Podstawowe znaczenie dla ruchu cen mają czynniki podażowo - popytowe oraz sytuacja cenowa na światowych rynkach cukru. Ogromną rolę odgrywa również polityka państwa poprzez system ochrony wewnętrznego rynku.

Restrukturyzacja sektora cukrowniczego w Rosji następowała w trudnych warunkach przemian gospodarczych oraz olbrzymiej niestabilności polityki rządu wobec omawianej branży. Producenci bezpośrednio odczuli skutki różnych rozwiązań „systemowych” – od pierwszych podwyższonych stawek celnych, poprzez licencjonowanie importu cukru białego, system kontyngentów oraz obecnie obowiązujący system płynnych taryf importowych. Konsekwencją tych zmian było stopniowe dążenie rodzimych producentów do uniezależniania swojej produkcji od importowanego surowca na korzyść buraka cukrowego, którego produkcja w analizowanym czasie wzrosła dwukrotnie. O ile jeszcze w 1999 roku cukier buraczany stanowił zaledwie 25% ogółu dostarczanego na rynek cukru, to w 2007 roku jego produkcja przekroczyła dostawy cukru z importowanego cukru surowego. Zmiany w strukturze podaży wpływały stopniowo na podniesienie poziomu cen, których wzrost na wewnętrznym rynku stymulowały dodatkowo tendencje wzrostowe cen cukru na światowych rynkach. Pod koniec badanego okresu średnia cena cukru była ponad 2,5-krotnie wyższa niż średnia cena z początku badanego okresu.

W kształtowaniu się dynamiki cen cukru na rosyjskim rynku znaczącą rolę odgrywa również czynnik sezonowy oraz różnego rodzaju zjawiska przypadkowe. Analiza graficzna dodatkowo ujawnia, iż zmiany cen mają charakter wahań wybuchowych – od momentu wprowadzenia płynnego systemu ceł nastąpiło wyraźnie nasilenie wzrostów, szczególnie w ostatnich miesiącach badanego okresu. Tendencje te mogą jeszcze długo utrzymywać się na rosyjskim rynku ze względu na postępujące zainteresowanie inwestorów omawianym surowcem oraz trwający wzrost cen na ropę naftową, który stymuluje wzrost popytu na „czyste paliwo”, a w szczególności na etanol, wytwarzany z trzciny cukrowej. Można więc przypuszczać, iż popyt na cukier jako źródło energii będzie utrzymywać ceny również w Rosji na wysokim poziomie. Ostry wzrost cen zachęci

producentów do zwiększania produkcji, co może spowodować niewielkie obniżenie cen na ten produkt, jednak wydaje się, że nie zakłóci to znacząco obecnego trendu wzrostowego w najbliższym okresie.

Changes on the Russian sugar market in the context of fluctuations of sugar prices during the years 1999–2007

Summary

The publication presents situation on the Russian sugar market in the light of sugar prices fluctuations during the years 1999 – 2007. Sugar price formation on the Russian sugar market is the result of interaction between many factors. Apart from traditionally deep-rooted view of the role of Krasnodar as the biggest sugar region of the country, Russian market undergoes the rules of free market economy with a conventional play on demand and supply. Thus, not exceptionally, sugar prices in Russia are affected by market players' expectations, demand changes, dynamic of production, dynamic of import duty and imports itself and world prices. As Russia has been one of the biggest importer of raw sugar and a large part of domestic production relies on imported raw material, internal sugar prices, to a large extent depends on the global market and correspond to the dynamics of raw sugar prices on the world markets. Nevertheless, it is the situation on the beet sugar market that influences the price dynamics during the season of intensive sugar beet processing.

The article discloses the correlation between evolution of sugar market regime in Russia and gradual increase of domestic sugar prices. Thanks to the particular administrative regulations together with the mechanism of changeable import duty, Russian sugar market is fairly protected from the uncontrollable price fluctuation. The regime of raw sugar imports with "floating" duty rate has brought about a significant decrease in production of sugar from imported raw material and has lead to increased demand for sugar beet, and for this reason the domestic prices have slowly started to rise. Considering the fact that the investors' interest in sugar on global markets seems to continue in the foreseeable future due to the role of sugar as an alternative source of energy, it is fairly probable that the tendency in price growth in Russia will not change too quickly.

Bibliografia

Bugaenko I.F. , *Principles of sugar production*, MSK, Moskwa 2004.

Drujinina A., *Illegal Russian sugar production causing price crisis*, 13.10.2004, Food Technology, www.foodtechnology.ru/news/ng.asp?n=55387-illegal-russian-sugar.

Ivanskaya A., *Sugar millions. About money, tonnes and hectares*, 22.11.05, Agrobiznes nr 11, listopad 2005, www.agro-business.ru.

Kowalewski G., *Badanie koniunktury gospodarczej. Wprowadzenie*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 2000.

Lubiński M., *Analiza koniunktury i badanie rynków*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2002.

Russian Sugar Business. 2004-2005 Guide, MSK, Moskwa 2004.

Иванов Е., *Рынок сахара, мелассы (патоки) и свекловичного жома*, Институт конъюнктуры аграрного рынка (ИКАР).

Постановление №720 от 29.11.03 *О тарифном регулировании импорта сахара-сырца и сахара белого в 2004 году*.

www.gks.ru

www.customs.ru

www.ikar.ru

www.isco-i.ru

www.liffe-commodities.com

www.economy.gov.ru

www.nybotlive.com

www.rossahar.ru